



## Monumentnummer\*: 531109

Smallepad 5  
3811 MG Amersfoort  
Postbus 1600  
3800 BP Amersfoort  
[www.cultureelerfgoed.nl](http://www.cultureelerfgoed.nl)

T 033 421 74 56  
E [info@cultureelerfgoed.nl](mailto:info@cultureelerfgoed.nl)

Status rijksmonument  
Inschrijving register\* 01 februari 2013  
Kadaster deel/nr 82787/66

Woonplaats\* Houten  
Gemeente\* Bunnik  
Provincie\* Utrecht

Locatiennaam Bunnik  
Locatieomschrijving nabij 't Hemeltje

Kadastrale gemeente\* Houten  
Sectie\* D  
Kadastraal object\*  
Appartement aanduiding  
Grondperceel 934

### Omschrijving\*\*

Cluster 48.

#### Inleiding

GIETSTALEN KOEPELKAZEMAT(TEN) TYPE G als onderdeel van een lineaire en accesverdediging met groepsnesten, groepsschuilplaatsen en dergelijke. In 1936 is, als aanvulling op de gewapend betonnen kazemat, in Nederland de zogenoemde gietstalen koepelkazemat geïntroduceerd, die was gebaseerd op een al in 1917 in Frankrijk toegepast systeem. De gebruikte pantserkoepels waren gering van omvang (gunstig i.v.m. zichtbaarheid en trefkans), rond van vorm (gunstig i.v.m. sterkte en afschampen treffers), relatief eenvoudig in serie te produceren en ze hadden een 'externe' schietopening (gunstig i.v.m. gassen en geluid). Bovendien konden ze in Nederland worden vervaardigd, wat afhankelijkheid van het buitenland belangrijk verkleinde. Een eerste bestelling van 100 stuks in Nederland (bij DEMKA) werd gevolgd door een tweede van 50 stuks bij de Belgische Soc. Anonyme John Cockerill. In totaal moeten er in korte tijd ruim 700 zijn gegoten, maar hiervan zijn er slechts enkele overgebleven. De gietstalen koepels, met een doorsnede van 1,75 m en dikten van 10-14 centimeter, zijn geïnstalleerd in meerdere kazemattypen met weerstandsklassen W 12-15. Kort voor het begin van de Tweede Wereldoorlog zijn op verschillende plaatsen in de Nederlandse linies zogenoemde Koepelkazematten Type G tot stand gebracht, met name in de IJssellinie, de Maaslinie, de Grebbelinie (elk circa 150) en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (circa 80 in een verzwaarde uitvoering van 14 centimeter dikte). De gebruikelijke constructie van

\* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

\*\* Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument



gewapend beton met één of meer vaste schietgaten was hierbij verlaten ten gunste van een systeem dat een binnen variabele grenzen (tot 270 0) te projecteren schootsrichting, binnen een gietstalen cilinder met koepeldak bezat. De schietopening in de koepel vormde een afgeronde rechthoekige 'wenkbrauw' van omstreeks 10 cm dikte, die enige decimeters buiten de koepel stak en bescherming bood aan het erbinnen opgestelde wapen. Zowel het schietgat als de toegang tot de kazemat, die zich in een uitsparing achter de koepel bevond, kon van binnenuit 'gasvrij' worden afgesloten. Standaard Koepelkazematten werden uitgerust met een zware mitrailleur als bewapening. De meeste koepels zijn geplaatst in Standaard Koepelkazematten Type G. Standaard koepelkazematten zijn meermalen toegepast ter verdediging van 'nieuwe accessen', dat wil zeggen op plaatsen waar nieuwe (auto)wegen of spoorwegen waren gepland of gerealiseerd. De frontzijde kon worden voorzien van een aarden dekking en camouflage. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn veruit de meeste koepels in het binnenland door de bezetter uit de kazematten gesloopt - ten dele door opblazen - met het doel ze om te gieten voor andere staalbehoeften. Aan de kust werden ze deels in de verdediging opgenomen, maar zijn ze na de oorlog vaak alsnog gesloopt. Hierdoor zijn complete koepelkazematten zeldzaam; ze komen in elk geval nog voor op het Fort bij Vechten. De betonnen constructies waarin ze waren geplaatst, komen vaker voor - maar meestal in beschadigde vorm. De kazematten zijn meestal niet toegankelijk, doordat ze ter plaatse van de verdwenen koepel zijn volgestort met puin.

#### Omschrijving

GIETSTALEN KOEPELKAZEMAT(TEN) TYPE G zijn relatief lage, vrijwel vierkante, betonnen kazematten (ca. 7,00 x 6,50 x 3,00 m; b x d x h), met aan d frontzijde, ter hoogte van de erin uitgespaarde koepel een achterwaarts hellend oppervlak dat bestemd was om eventuele vijandelijke voltreffers te doen afketsen. Aan de keelzijde de voormalige toegang. De op de Houtense Vlakte als onderdeel van het 'complex Tussenstelling Rijnauwen-Vechten' aanwezige exemplaren zijn alle opgeblazen en vertonen als gevolg hiervan ernstige betonschade; de koepels zijn uitgenomen en omgesmolten. De kazematten liggen nog steeds tamelijk goed zichtbaar in het terrein, omdat ze een vrij schootsveld dienden te hebben richting de locale (verkeers)infrastructuur en accessen. Zo was kort voor 1940 op de Houtense Vlakte, parallel aan de spoorweg, de huidige A12 aangelegd. Als onderdeel van de verdediging van de toegangswegen richting Utrecht kwamen ook exemplaren tot stand ten zuidwesten van het huidige verkeersknooppunt Lunetten en ten westen van het Fort bij Vechten.

#### Waardering

GIETSTALEN KOEPELKAZEMATTEN TYPE G zijn van algemeen belang vanwege:

- \* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- \* Krijgshistorische waarden als onderdeel van een aaneengesloten militaire verdedigingslinie tussen de voormalige Zuiderzee en de Biesbosch. Deze bestond hoofdzakelijk uit een samenhangend systeem van inundatievelden en bijbehorende inundatiemiddelen en van schootsvelden. Dit systeem werd aangevuld met diverse, uit verschillende perioden daterende typen gebouwde of aangelegde (verdedigings)werken die dienden tot of bijdroegen aan afsluiting van niet te inunderen terreinen of andere accessen.
- \* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw) c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw)

\* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

\*\* Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument



Het betreft hier onderdelen uit de periode 1936-1940. Deze onderdelen zijn voorbeelden van gewapend betonnen kazematten, thans zonder gietstalen koepel (later verwijderd).

\* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder met de accessen van spoor- en verkeerswegen op de Houtense Vlake.

\* De onderdelen zijn representatief (karakteristiek) omdat ze duidelijk herkenbaar als onderdeel van een gedeconcentreerde verdedigingslijn zijn toegevoegd aan het bestaande defensiestelsel.

\* De onderdelen zijn matig gaaf bewaard als gevolg van moedwillige beschadiging in de periode 1940-1945, maar ze laten zich als gebouwde onderdelen nog goed in het veld herkennen.

*Hoofdcategorie*

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

*Subcategorie*

Kazemat (B)

*Functie*